

Onderzoek

De relatie tussen intimiteit en seksualiteit in het dagelijks leven van heteroseksuele mannen en vrouwen

Jolanda Hiemstra¹, Viviane Thewissen², Anita Jansen-Breukelman³, Marieke Dewitte⁴, Nele Jacobs², Jacques van Lankveld²

¹Soa Aids Nederland, Amsterdam en Sense Noord-Nederland, Groningen, Nederland.

²Faculteit Psychologie en Onderwijswetenschappen, Open Universiteit, Heerlen, Nederland.

³Veilig Thuis IJsselland, Zwolle, Nederland.

⁴Department of Clinical Psychological Science, Universiteit Maastricht, Nederland

Samenvatting

In het huidige onderzoek werd de samenhang onderzocht tussen gevoelens van intimiteit voor de partner enerzijds en seksueel verlangen en seksuele gedachten anderzijds, en de invloed hierop van drie modererende variabelen: gender, hechtingsoriëntatie en relatieontevredenheid. Hierbij is gebruik gemaakt van de Experience Sampling Methode (ESM), een dagboekmethode waarbij 38 volwassen personen gedurende zeven opeenvolgende dagen, tien keer per dag, een dagboekje invulden.

Multilevel lineaire regressie-analyses toonden aan dat gevoelens van intimiteit voor de partner geassocieerd waren met een sterker seksueel verlangen op hetzelfde moment en met meer seksuele gedachten. Op basis van het gevonden temporele verband kon voor vrouwen een samenhang worden aangetoond tussen intimiteitsgevoelens voor de partner en het ontstaan van seksuele gedachten. Een opvallende bevinding was dat bij mannen verhoogde intimiteitsgevoelens voor de partner gevolgd werden door een verlaagd seksueel verlangen. Uit de moderatie-analyse van hechtingsoriëntatie bleken intimiteitsgevoelens voor de partner bij onveilig gehechte personen samen te gaan met minder seksueel verlangen. Moderatie-analyse van relatieontevredenheid toonde aan dat intimiteitsgevoelens voor de partner bij mannen met een grotere relatieontevredenheid significant vaker werden gevolgd door een afname van seksuele gedachten op een volgend moment.

De resultaten uit het huidige onderzoek bevestigen dat er een samenhang bestaat tussen gevoelens van intimiteit voor de partner, seksueel verlangen en seksuele gedachten. Er zijn aanwijzingen dat intimiteit bij vrouwen kan leiden tot bereidheid en ontvankelijkheid voor seksuele stimuli, zoals seksuele gedachten. Bovendien laten de resultaten bij mannen zien dat psychologische processen en kenmerken van de relatie belemmerend kunnen werken op de seksuele respons. Ook speelt onveilige hechting een rol in de onderzochte samenhangen. De uitkomsten bieden voor de klinische praktijk aangrijpingspunten om uit te leggen hoe de seksuele respons tot stand komt en waar het proces verstoord kan raken.

Intimiteit en seksualiteit horen tot de belangrijkste componenten in een vaste partnerrelatie. Intimiteit is belangrijk voor de relatietevredenheid en het psychologisch welzijn (Mitchell et al., 2008). Seksualiteit

brengt partners dichterbij elkaar (Haning et al., 2007). Intimiteit en seksualiteit zijn ook onderling gerelateerd. Intimiteit is belangrijk voor de seksuele beleving en het seksuele gedrag (Bodenmann, Atkins, Schar, & Poffet, 2010; Stephenson & Meston, 2010), terwijl seksueel contact een krachtig middel is dat intieme relaties kan ondersteunen en verbeteren (Impett, Peplau, & Gable, 2005). Naarmate partners tevredener zijn over de seksualiteit in hun relatie is de tevredenheid over de relatie in het algemeen groter (McCabe, 1999; Byers, 2005; Schwartz & Young, 2009; Stephenson & Meston, 2010). Dit is vooral bij vrouwen van toepassing (McCabe, 1999; Byers, 2005). Uit onderzoek van Hincliff en Gott (2004) bleek dat oudere paren met frequenter seksueel contact gemiddeld meer emotionele tevredenheid en

J.I. Hiemstra, MSc, psycholoog, projectcoördinator Vrijfijn.nl

Dr. V. Thewissen, universitair hoofddocent Psychologie en Onderwijswetenschappen

A. Jansen-Breukelman, MSc, psycholoog, Veilig Thuis

Dr. M.D. Dewitte, PhD, Psychology and Neuroscience, Clinical psychological Science, Behavioural Medicine

Dr. N.E. Jacobs, universitair hoofddocent Levensloopsychologie

Prof. Dr. J.J.D.M. van Lankveld, psycholoog, psychotherapeut, seksuoloog NVWS, hoogleraar Klinische psychologie

Correspondentieadres: J.I. Hiemstra, MSc, E: jolandahiemstra@sensenoord.nl

relatietevredenheid ervaren en minder seksuele problemen hebben. In een cross-sectionele studie onder Portugese vrouwen werd een samenhang gevonden tussen hogere frequenties van seksuele activiteit met de partner en een grotere relatietevredenheid (Costa & Brody, 2007). Relatietevredenheid blijkt omgekeerd ook een voorspellende factor te zijn voor seksuele activiteit en seksueel verlangen in vaste relaties (Breznyak & Whisman, 2004). Er is echter nog weinig empirisch onderzoek gedaan naar verbanden tussen niveaus van intimiteit en de diverse aspecten van seksualiteit. Veel van de beschikbare onderzoeksresultaten zijn gebaseerd op cross-sectioneel onderzoek (Bodenmann, et al., 2010; Bodenmann, Ledermann, Blattner, & Galuzzo, 2006; Stephenson & Meston, 2010). Het is om die reden onduidelijk hoe de causale relatie tussen intimiteit en seksualiteit eruit ziet.

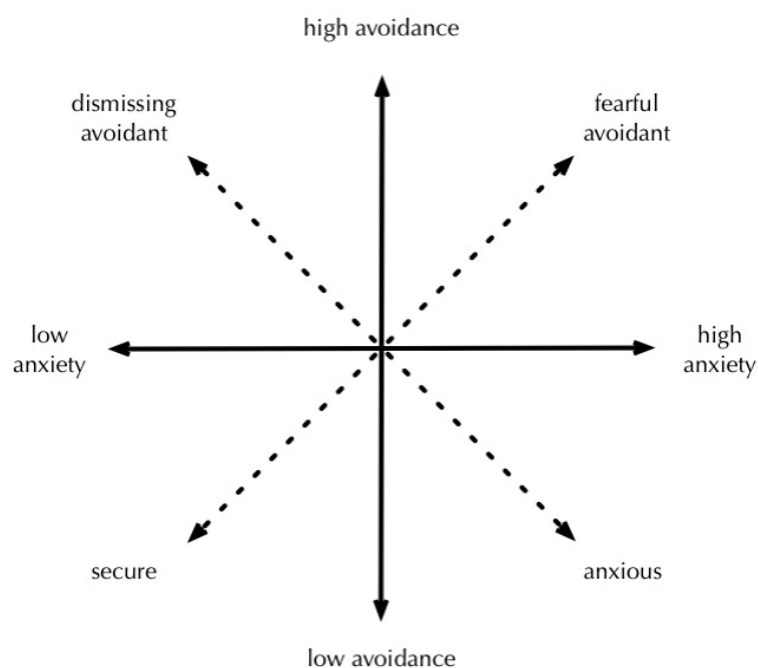
Hechting en seksualiteit

Ondanks het feit dat intimiteit substantieel bij kan dragen aan de mentale, fysieke en psychologische gezondheid van mensen en de relatie- en seksuele tevredenheid, kan het voor sommige mensen een bron zijn van emotionele pijn en spanningen. Deze pijn en spanningen kunnen bijvoorbeeld voortkomen uit een overmatige angst voor afwijzing of bedrogen worden, gevoelens van jaloezie of angst voor mogelijke kritiek of conflicten (Gable & Impett, 2012). Veelal gaat het hierbij om mensen met problematische gehechtheidspatronen. Ook is seksuele activiteit niet voor iedereen positief of belonend en leidt deze niet altijd tot toename van intimiteit, liefde, vertrouwen en relatietevredenheid. Seksuele activiteit creëert bij sommige mensen, daarentegen, emotionele stress, persoonlijke

ontevredenheid en relatieconflict (Impett et al., 2005).

De hechtingstheorie (Mikulincer & Shaver, 2005) biedt een theoretisch kader voor het begrijpen van de samenhang tussen en van de individuele verschillen in seksuele beleving, seksuele activiteit en intimiteit (Birnbauer, Reis, Mikulincer, Gillath, & Orpaz, 2006). Sinds het pionierswerk van Bowlby (1969) is zijn hechtingstheorie uitgegroeid tot een van de meest toonaangevende theoretische kaders om sociale ontwikkeling, persoonlijkheidsontwikkeling en processen in hechte relaties te kunnen begrijpen. De gehechtheidstheorie van Bowlby legt een relatie tussen vroege gehechtheidservaringen en de invloed daarvan op het denken, voelen en handelen in volwassen relaties. Voortbouwend op deze theorie kwamen onderzoekers tot drie hechtingsstijlen, namelijk de veilige, angstige en vermijdende hechtingsstijl (Ainsworth, Blehar, Waters, & Wall, 1978). In later onderzoek werd hieraan een vierde hechtingsstijl toegevoegd, de ambivalente hechtingsstijl (Main & Solomon, 1986). De theorie van Ainsworth en collega's hanteert een categorische indeling. In latere studies naar hechting hanteren onderzoekers doorgaans een dimensionaal model van hechting (Bartholomew & Horowitz, 1991; Brennan, Clark, & Shaver, 1998). Het model gaat uit van twee onafhankelijke dimensies, een vermijdende en een angstige dimensie (zie Figuur 1).

De volwassen vermijdende dimensie wordt vooral gekenmerkt door wantrouwen in relaties en een streven naar autonomie. De volwassen angstige dimensie kenmerkt zich door de overtuiging verlaten of afgewezen te worden in intieme relaties (Birnbauer et al., 2006). De hechtingsoriëntatie wordt aangeduid met de positie die iemand inneemt op de twee dimensies. Op deze manier is er meer ruimte voor individuele variatie.

Figuur 1. Het twee-dimensionaal model van individuele verschillen in hechting (Bartholomew & Horowitz, 1991)

Onderzoek naar de samenhang tussen hechtingsoriëntatie en niveaus van intimiteit laat zien dat veilig gehechte personen niet bang zijn voor intimiteit en nabijheid in een relatie. Ook hebben veilig gehechte personen geen angst om afgewezen te worden door de partner (Schachner & Shaver, 2004). Personen met een angstiger hechtingsoriëntatie daarentegen streven naar extreme nabijheid, hoge niveaus van intimiteit en veiligheid. Sterk vermijdend gehechte personen willen, daartegenover, de controle over de situatie behouden en interpersoonlijke afstand bewaren om intimiteit en afhankelijkheid te voorkomen (Gillath et al., 2006). Ook Birnbaum en collega's (2006) vonden dat individuen met een meer vermijdende hechtingsoriëntatie overmatige nabijheid van een partner moeilijk kunnen verdragen, terwijl meer angstig gehechte personen een typisch verlangen hebben naar hoge niveaus van intimiteit met een partner in hun romantische relaties.

Het schaarse onderzoek tot nu toe naar de samenhang van hechting met verschillende aspecten van seksualiteit toont aan dat veilige hechting samenhangt met seksueel zelfvertrouwen, frequentere seksuele activiteit, groter seksueel verlangen en meer positieve emoties voor en na de seksuele activiteit en seksuele intimiteit (Dewitte, 2012). Veilig gehechte personen zijn van mening dat seksuele activiteit hoort bij een toegewijde romantische relatie (Brennan & Shaver, 1995). Meer angstig gehechte personen hebben een voorkeur voor de gevoelsmatige aspecten van seks, zoals aaien, knuffelen en kussen. Ze kunnen, bijvoorbeeld, seks hebben omdat ze hun partner niet willen verliezen (Schachner & Shaver, 2004). Meer vermijdende personen, daarentegen, vinden nabijheid tijdens seksuele activiteit bedreigend en hebben de neiging seksualiteit los te koppelen van intimiteit. Zowel sterke hechtingsangst als sterke hechtingsvermijding leiden tot minder seksueel verlangen en tot meer aversieve gedachten aan seks (Birnbaum et al., 2006).

Naast verschillen tussen mensen met verschillende hechtingsstijlen worden ook genderverschillen geobserveerd. Bij vrouwen is het seksueel verlangen meer afhankelijk van sociaal-culturele, persoonlijke en situationele invloeden (Harvey, Wenzel, & Sprecher, 2004). Vooral bij vrouwen speelt intimiteit in de seksuele relatie een belangrijke rol (McCabe, 1999; Schwartz & Young, 2009; Stephenson & Meston, 2010). Vrouwen verwachten dat door middel van seksueel contact de intimiteit toeneemt. Seks is voor hen dan ook een middel om intimiteit te bereiken (Basson, 2000). Volgens Basson (2000) vinden vrouwen een vaste relatie de beste context voor seksueel contact. Mannen voelen zich minder afhankelijk van de context waarbinnen het seksueel contact plaatsvindt (Peplau, 2003). Daarnaast denken mannen positiever over seks zonder emotionele betrokkenheid dan vrouwen (Oliver & Hyde, 1993; Petersen & Hyde, 2010). In het onderzoek van Patrick en Beckenbach (2009) gaven mannen aan dat seks plaats kan vinden zonder intimiteit, maar dat intimiteit niet

kan bestaan zonder een vorm van expressie van lichamelijke affectie.

Er is relatief weinig onderzoek gedaan naar causale verbanden tussen niveaus van intimiteit, seksueel verlangen of seksuele gedachten van mannen en vrouwen in een vaste heteroseksuele relatie. Vaak wordt gespeculeerd dat er, zeker voor vrouwen, een sterke relatie is tussen ervaren intimiteit en het initiëren of accepteren van seksuele activiteit (Brody, 2010; Basson, 2000; Basson, 2002). Kortom, het is nog onduidelijk of intimiteit een oorzaak dan wel een gevolg is van seksueel verlangen of seksuele gedachten. Overigens is het ook mogelijk dat er sprake is van een circulair proces (Basson, 2001). Een dergelijke cyclus begint vanuit een seksuele neutraliteit. Vervolgens wordt vanuit een behoefte aan (emotionele) intimiteit seksuele stimuli omgezet in opwinding en een bewuste, gevoelsmatige waardering van die opwinding. Dit kan leiden tot seksueel verlangen, waarna emotionele en fysieke bevrediging volgt. De (emotionele) intimiteit kan vervolgens weer leiden tot ontvankelijkheid voor seksuele stimuli (Basson, 2001). Er zijn geen studies die de samenhang tussen intimiteit en seksualiteit systematisch hebben onderzocht in de context van het dagelijkse leven. Het doel van deze studie is onderzoeken of er op basis van moment-tot-moment-ervaringen een indicatie is voor een causale relatie tussen intimiteit en seksualiteit. In het bijzonder wordt de samenhang onderzocht van ervaren intimiteit en twee cognitieve aspecten van seksualiteit: seksueel verlangen en seksuele gedachten. Verder wordt de modererende invloed van gender onderzocht op de genoemde samenhangen en wordt gekeken in hoeverre de relatie tussen intimiteit en de aspecten van seksualiteit afhankelijk is van hechtingsoriëntatie. Bovendien wordt gekeken in hoeverre de relatie tussen intimiteit en de aspecten van seksualiteit gemodereerd wordt door relatietevredenheid.

De volgende onderzoeksvragen worden gesteld:

1. Zijn verhoogde intimiteitsgevoelens voor de partner geassocieerd met een verhoogd seksueel verlangen enerzijds en meer seksuele gedachten anderzijds?
2. Gaat het ervaren van verhoogde intimiteitsgevoelens voor de partner vooraf aan het ervaren van seksueel verlangen enerzijds en seksuele gedachten anderzijds? En omgekeerd: gaan seksueel verlangen enerzijds en seksuele gedachten anderzijds vooraf aan het ervaren van verhoogde gevoelens van intimiteit?
3. Zien de bovengenoemde samenhangen er anders uit voor vrouwen dan voor mannen?
4. Wordt de relatie tussen intimiteit en de aspecten van seksualiteit gemodereerd door hechtingsoriëntatie?
5. Wordt de relatie tussen intimiteit en de aspecten van seksualiteit gemodereerd door relatietevredenheid?

Methode

Onderzoeksgroep

De onderzoeksgroep bestond uit 39 heteroseksuele volwassen personen met een vaste relatie. De duur van de relatie verschilde van 1 tot 45 jaar ($M = 14.1$, $SD = 9.4$). Van de 39 respondenten werd er één buiten de analyse gehouden vanwege onvoldoende valide metingen. Van de resterende 38 respondenten zijn er in totaal 2146 (81%) valide ingevulde observaties. Het gemiddelde aantal valide metingen per persoon was 56,4 ($SD = 8.8$; range 32 – 68; 80.6% van het maximale aantal metingen). De groep bestond uit 24 vrouwen (60.7%) en 14 mannen (39.3%). De gemiddelde leeftijd van de 38 respondenten was 41,5 jaar ($SD = 9,7$; range 26 – 66). De vrouwen waren gemiddeld 38,9 jaar en de mannen waren gemiddeld 45,4 jaar. Wat betreft het onderwijsniveau heeft 25,6% van de respondenten middelbaar onderwijs of lager afgerond en 73,7% hoger onderwijs. De werving van de respondenten heeft plaatsgevonden binnen het eigen sociale netwerk van de onderzoekers. De anonimiteit was gewaarborgd doordat de data van de respondenten uit het eigen sociale netwerk in de database werden ingevoerd door een medeonderzoeker.

Meetmethode

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van de Experience Sampling Methode (ESM). De ESM is ontwikkeld om op een systematische manier ervaringen en gedragingen in het dagelijkse leven, en ook de situatie waarin deze plaatsvinden, te bestuderen. De ESM is een vaak gebruikte en gevalideerde onderzoeksmethode (Mehl & Connor, 2012; Hektner, Schmidt, & Csikszentmihalyi, 2007; Myin-Germeys et al., 2009). Aangezien de respondenten hun gedragingen en ervaringen rapporteren terwijl ze in hun natuurlijke omgeving zijn, leidt het tot een realistisch beeld met een hoge ecologische validiteit (Myin-Germeys et al., 2009). De tijd tussen een gebeurtenis, gedrag of ervaring en de zelfrapportage daarover is betrekkelijk kort, wat mogelijke geheugenbias vermindert. Dit is een voordeel ten opzichte van zelfrapportage-vormen, waarbij over een langere periode retrospectief gerapporteerd dient te worden (Bolger, Davis, & Rafaeli, 2003). Bij *experience sampling* vinden een groot aantal metingen op verschillende momenten per persoon plaats, waardoor de methode een grote statistische power biedt (Palmier-Claus et al., 2011). Respondenten ontvingen een digitaal horloge dat dagelijks op tien willekeurige tijdstippen ('beepmomenten'), tussen 7.30 en 22.30 uur, een signaal gaf. Op dat moment werd van de respondenten gevraagd om onmiddellijk na de 'beep' een korte vragenlijst in te vullen. In de analyses werden alleen de vragenlijsten worden meegenomen met meer dan 24 geldige beeps. Een beep is geldig als de vragenlijst binnen 15 minuten na de beep is ingevuld. Indien een vragenlijst later wordt ingevuld, zijn de antwoorden minder betrouwbaar (Delespaul, 1995).

ESM-variabelen

Intimiteit

Intimiteit is gemeten op beepniveau op een 7-punts Likertschaal (1 = niet, 4 = matig tot en met 7 = zeer). Vragen zijn: Ten aanzien van mijn partner voel ik nu ... 'Intimiteit', 'Emotionele afstand', 'Verbondenheid', 'Liefde', 'Kilheid', 'Tederheid', 'Warmte'. De adjectieven 'Emotionele afstand' en 'Kilheid' werden gehercodeerd, zodat bij alle items een hogere score staat voor hogere niveaus van intimiteit. Middels een factoranalyse op het geaggregeerde databestand is onderzocht of de vragen daadwerkelijk één factor (intimiteit) vormen. Met een principale componenten-analyse werden 2 factoren geïdentificeerd volgens het Kaiser-criterium (eigenwaarde > 1). De eigenwaarde van de eerste component is 4.340 en de eigenwaarde van de tweede component is 1.184. Component 1 verklaart 62% en component 2 verklaart 16.9% van de variantie in de variabelen. De totale proportie verklaarde variantie is 78.9%. De geroteerde componentenmatrix (geroteerd volgens Varimaxmethode) laat twee onafhankelijke clusters zien. Deze clusters zijn positieve (tederheid, warmte, intimiteit, liefde en verbondenheid) en negatieve (kilheid en emotionele afstand) intimiteit. Gezien de vraagstelling en hypothesen in dit onderzoek, werd alleen verder gegaan met 'positieve intimiteit'. Alle items laden sterk op deze factor (> .882). De betrouwbaarheid is hoog (Cronbach's $\alpha = .94$).

Seksueel verlangen

Seksueel verlangen is op beepniveau gemeten op een 7-punts Likertschaal (1 = niet, 4 = matig tot en met 7 = zeer). Vragen zijn: Op dit moment.... 'heb ik zin in seks', 'voel ik me seksueel opgewonden' en 'sta ik open voor seksueel initiatief'. Factoranalyse laat zien dat de drie vragen één factor vormen. De eigenwaarde van deze component is 2.742. Deze factor verklaart 91.4 % van de totale variantie. De betrouwbaarheid van de variabele seksueel verlangen is hoog (Cronbach's $\alpha = .91$).

Seksuele gedachten

Seksuele gedachten is gemeten op beepniveau op een 7-punts Likertschaal (1 = niet, 4 = matig tot en met 7 = zeer). Vragen zijn: Sinds de vorige beep.... 'was ik in gedachten bezig met seks' en 'heb ik een erotische prikkel ervaren'. Factoranalyse laat zien dat de twee vragen daadwerkelijk één factor vormen. De eigenwaarde van deze component is 1.958. Deze factor verklaart 97,9% van de totale variantie. De betrouwbaarheid van de variabele seksuele gedachten is hoog (Cronbach's $\alpha = .98$).

Onveilige hechting

De hechtingsoriëntatie is eenmalig gemeten op persoonsniveau met de gevalideerde Nederlandse vertaling en bewerking van de Experiences in Close Relationships (ECR) Questionnaire van Brennan en collega's (1998) door Conradi, Gerlsma, van Duijn en de Jonge (2006). Deze vragenlijst bestaat uit 36 items op een 7-punts schaal. De ECR meet de volwassen hechtingsoriëntatie op basis van twee schalen, namelijk angstige

hechting en vermijdende hechting. De schaalscores zijn bepaald door een gemiddelde te nemen van de scores op de afzonderlijke items voor de twee genoemde gehechtheidsdimensies. Angstige items gaan in op de angst of zorgen over de intieme relatie en mogelijke afwijzing en/of verlating (bijvoorbeeld 'ik ben bang dat ik de liefde van die ander zal verliezen'). De vermijdende items meten vermijdend gedrag en zorgen over nabijheid (bijvoorbeeld 'Ik heb liever geen te hechte band met die ander'). De items van gehechtheid zijn gecodeerd, zodat bij alle items een lage score staat voor lage hechtingsvermijding of hechtingsangst. Onderzoek naar betrouwbaarheid en validiteit van de vragenlijst toont aan dat de ECR een uitstekend instrument is voor het meten van de gehechtheidsoriëntatie. Voor het meten van veilige hechting is de ECR echter minder geschikt. Voor beide schalen geldt een Cronbach's $\alpha > .85$ (Alonso-Arbiol, Balluerka, Shaver, & Gillath, 2008). In de huidige steekproef is de betrouwbaarheid voor hechtingsangst goed (Cronbach's $\alpha = .80$). Voor hechtingsvermijding werd Cronbach's $\alpha = .45$ gevonden.

Relatieontevredenheid

De relatietevredenheid is eenmalig gemeten op persoonsniveau met de gevalideerde Nederlandse vertaling en bewerking van de Maudsley Marital Questionnaire (MMQ) van Crowe (1978) door Arrindell, Boelens en Lambert (1983). De vragenlijst bestaat uit 20 items met antwoordmogelijkheden op een 9-punts Likert-schaal. De items zijn verdeeld over drie subschalen. In dit onderzoek is enkel gebruik gemaakt van de subschaal 'relatieontevredenheid'. Lagere scores betekenen minder onvrede met de partnerrelatie. De scores op deze subschaal zijn opgeteld tot een totaalscore. De betrouwbaarheid in de huidige steekproef is goed (Cronbach's $\alpha = .88$).

Analyseplan

De ESM onderzoeksgegevens zijn met behulp van het statistische computerprogramma SPSS 19.0 voor Windows verwerkt. De data zijn hiërarchisch in drie niveaus geclusterd. Het eerste niveau bestaat uit de observaties (beepniveau), het tweede niveau is het dagniveau en het derde niveau bestaat uit de verschillende onderzoeksdeelnemers (subjectniveau). Bij de analyses wordt rekening gehouden met het beepniveau en subjectniveau. Voor het toetsen van de hypothesen zijn multilevel lineaire regressie-analyses uitgevoerd. De metingen mogen namelijk niet los van elkaar worden beschouwd vanwege de 'geneste' structuur van deze data. Korthedshalve zal in het artikel verder gesproken worden over 'regressie-analyse'. Bij de analyses wordt uitgegaan van 'random intercept, fixed slope' modellen. De B is de vaste regressiecoëfficiënt van de voorspellende variabele en kan op dezelfde manier geïnterpreteerd worden als de B in een unilevel lineaire regressie-analyse. Er is getoetst met een algemeen significantieniveau van $p < .05$.

Om te onderzoeken of intimiteitsgevoelens voor de

partner geassocieerd zijn met een seksueel verlangen en seksuele gedachten zijn de volgende cross-sectionele regressieanalyses (met variabelen gemeten op hetzelfde beeptijdstip t) uitgevoerd:

1. Toetsing van de samenhang tussen de afhankelijke variabele seksueel verlangen en de onafhankelijke variabele intimiteit.
2. Toetsing van de samenhang tussen de afhankelijke variabele seksuele gedachten en de onafhankelijke variabele intimiteit.

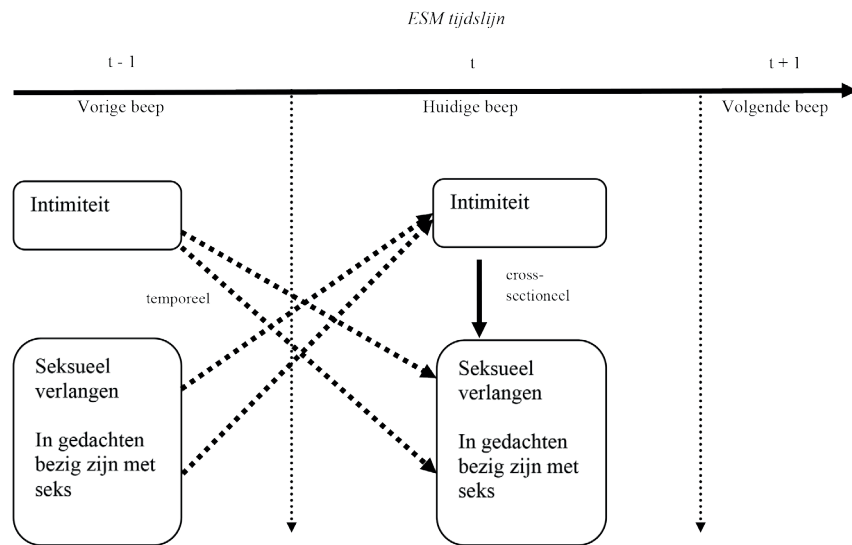
Om te onderzoeken of sprake is van een (temporele) samenhang tussen het ervaren van intimiteit en seksueel verlangen en seksuele gedachten op opeenvolgende meetmomenten zijn de volgende temporele regressieanalyses uitgevoerd:

1. Toetsing van de samenhang tussen de onafhankelijke variabele intimiteit op beep t-1 en de afhankelijke variabele seksueel verlangen op beep t. Er wordt getoetst of een gevoel van intimiteit op beep t-1 een voorspeller is van seksueel verlangen op beep t. Beep t is een beep op een later moment dan beep t-1.
2. Toetsing van de samenhang tussen de onafhankelijke variabele seksueel verlangen op beep t-1 en de afhankelijke variabele intimiteit op beep t.
3. Toetsing van de samenhang tussen de onafhankelijke variabele seksuele gedachten op beep t-1 en de afhankelijke variabele intimiteit op beep t.
4. Toetsing van de samenhang tussen de onafhankelijke variabele intimiteit op beep t-1 en de afhankelijke variabele seksuele gedachten op beep t.

Vanwege de afhankelijkheid van de metingen op achtereenvolgende beepmomenten, kan de invloed van variabelen op elkaar op opeenvolgende beepmomenten alleen zuiver worden getoetst door de invloed van voorafgaande metingen van de afhankelijke variabele statistisch te verwijderen uit de analyse. In alle temporele lineaire regressieanalyses wordt daarom gecontroleerd voor de scores van de uitkomstmaat op de vorige beep (deze is gelijk aan de afhankelijke variabele, maar dan de t-1 variant). Voor een visuele weergave van de analyses: zie Figuur 2.

Om te onderzoeken of de eerder genoemde samenhangen sterker zijn bij vrouwen of bij mannen zijn cross-sectionele regressieanalyses uitgevoerd met seksueel verlangen/seksuele gedachten als afhankelijke variabele en gender (A), intimiteit (B) en de interactie tussen deze twee variabelen (AxB) als predictoren. Daarnaast zijn temporele regressieanalyses uitgevoerd met intimiteit als afhankelijke variabele en gender (A), seksueel verlangen/seksuele gedachten op de vorige beep (B) en de interactie tussen deze twee variabelen (AxB) als predictoren. En omgekeerd: met seksueel verlangen/seksuele gedachten als afhankelijke variabele en gender (A), intimiteit op de vorige beep (B) en de interactie tussen deze twee variabelen (AxB) als predictoren.

Om te onderzoeken of de eerder genoemde samenhangen worden gemodereerd door hechting zijn

Figuur 2. Cross-sectionele en temporele associaties tussen intimiteit, seksueel verlangen en seksuele gedachten

cross-sectionele en temporele regressieanalyses uitgevoerd. In de cross-sectionele regressieanalyses werden hechtingsangst en hechtingsvermijding als moderatoren toegevoegd aan het model met intimiteit als onafhankelijke variabele en seksueel verlangen/seksuele gedachten als afhankelijke variabele. In de temporele regressieanalyses werden hechtingsangst en hechtingsvermijding als moderatoren toegevoegd aan het model met intimiteit op de vorige beep als onafhankelijke variabele en seksueel verlangen/seksuele gedachten als afhankelijke variabele. Vervolgens werden hechtingsvermijding en hechtingsangst als moderatoren toegevoegd aan het model met seksueel verlangen/seksuele gedachten op de vorige beep als onafhankelijke variabele en intimiteit als afhankelijke variabele.

Om te onderzoeken of de eerder genoemde samenhangen worden gemodereerd door relatieontevredenheid zijn cross-sectionele en temporele regressieanalyses uitgevoerd. In de cross-sectionele regressieanalyses werd relatieontevredenheid als moderator toegevoegd aan het model met intimiteit als onafhankelijke variabele en seksueel verlangen/seksuele gedachten als afhankelijke variabele. In de temporele regressieanalyses werd relatieontevredenheid als moderator toegevoegd aan het model met ervaren intimiteit op de vorige beep als onafhankelijke variabele en seksueel verlangen/seksuele gedachten als afhankelijke variabele. Bovendien werd relatieontevredenheid als moderator toegevoegd aan het model met seksueel verlangen/seksuele gedachten op de vorige beep als onafhankelijke variabele en intimiteit als afhankelijke variabele. De interactie is tevens bekeken in enerzijds de groep van vrouwen en anderzijds de groep van mannen.

Resultaten

De samenhang tussen intimiteit en seksueel verlangen

Uit de cross-sectionele regressieanalyses bleek dat verhoogde gevoelens van intimiteit voor de partner

geassocieerd zijn met een sterker seksueel verlangen op hetzelfde moment ($B[SE]= .43 [.03]; p < .001$). Uit de temporele regressieanalyses bleek niet dat verhoogde gevoelens van intimiteit voor de partner gevolgd werden door een verandering in het seksueel verlangen ($p > .05$). Ook werd sterker seksueel verlangen niet gevolgd door verhoogde intimiteitsgevoelens voor de partner ($p > .05$).

De samenhang tussen intimiteit en seksuele gedachten

Uit de cross-sectionele regressieanalyses bleek dat verhoogde gevoelens van intimiteit voor de partner geassocieerd zijn met meer seksuele gedachten op hetzelfde moment ($B[SE]=.32 [.03]; p < .001$). Uit de temporele regressieanalyses bleek dat verhoogde gevoelens van intimiteit voor de partner werden gevolgd door een toename in seksuele gedachten ($B[SE]=.06 [.03]; p = .045$). Er kon niet worden aangetoond dat seksuele gedachten gevolgd werden door verhoogde intimiteitsgevoelens voor de partner ($p > .05$). Zie Tabel 1 voor overzicht van de cross-sectionele en temporele multi-level regressiecoëfficiënten.

Gendersverschillen in de samenhang van intimiteit en seksueel verlangen

De cross-sectionele regressieanalyse heeft voor gender geen significant interactie-effect aangetoond op de samenhang tussen intimiteit en seksueel verlangen ($p > .05$). De temporele regressieanalyse toonde wel een significant interactie-effect aan voor gender op de samenhang tussen intimiteit en seksueel verlangen ($B[SE]=-.10 [.03]; p = .005$). Er bleek geen significant verband voor vrouwen ($p > .05$). Voor mannen werd een significant negatief verband gevonden ($B[SE]= -.09 [.03]; p = .003$). Bij hen werden verhoogde intimiteitsgevoelens voor de partner gevolgd door een verlaagd seksueel verlangen op de volgende beep.

Tabel 1. Cross-sectionele en longitudinale multilevel regressie coëfficiënten (B) voor intimiteit, seksueel verlangen en seksuele gedachten

Afhankelijke variabele	Onafhankelijke variabele	B*	[95% C]	P
<i>Cross-sectioneel</i>				
Seksueel verlangen	Intimiteit	0.43	[0.38 - 0.48]	<.001
Seksuele gedachten	Intimiteit	0.32	[0.26 - 0.39]	<.001
<i>Temporeel</i>				
Intimiteit	Seksueel verlangen (t-1)**	-0.00	[-0.03 - 0.03]	= .933
Seksueel verlangen	Intimiteit (t-1)***	0.03	[-0.03 - 0.08]	= .318
Intimiteit	Seksuele gedachten (t-1)**	0.01	[-0.02 - 0.04]	= .602
Seksuele gedachten	Intimiteit (t-1)****	0.06	[0.00 - 0.12]	= .045

* B kan op een identieke manier geïnterpreteerd worden als bij een unilevel lineair regressie model

** In dit model is gecontroleerd voor intimiteit (t-1)

*** In dit model is gecontroleerd voor seksueel verlangen (t-1)

**** In dit model is gecontroleerd voor seksuele gedachten (t-1)

Gendersverschillen in de samenhang van intimiteit en seksuele gedachten

De cross-sectionele regressieanalyse heeft voor gender geen significant interactie-effect aangetoond op de samenhang tussen intimiteit en seksuele gedachten ($p > .05$). De temporele regressieanalyse toonde wel een significant interactie-effect aan voor gender op deze samenhang ($B[SE]= -.13 [.04]$; $p = .002$). De analyses toonden een significant verband aan voor vrouwen ($B[SE]= .08 [.02]$; $p < .001$), maar niet voor mannen ($p > .05$). Bij vrouwen werden verhoogde intimiteitsgevoelens voor de partner gevolgd door een toename van seksuele gedachten op de volgende beep.

Moderatie door hechtingsoriëntatie

Een cross-sectionele regressieanalyse toonde voor hechtingsangst een significant interactie-effect aan op de samenhang tussen intimiteit en seksueel verlangen ($B[SE]= -.07[.03]$; $p = .035$). Intimiteit gaat bij mensen met een angstige hechtingsoriëntatie samen met lagere niveaus van seksueel verlangen. Er werd eveneens een significant verband gevonden wanneer hechtingsvermijding als moderator werd toegevoegd aan het model met ervaren intimiteit als onafhankelijke variabele en seksueel verlangen als afhankelijke variabele ($B[SE]= -.12[.04]$; $p = .005$). Intimiteit gaat bij mensen met een vermijdende hechtingsoriëntatie samen met lagere niveaus van seksueel verlangen. De temporele regressieanalyses toonden geen significante interactie-effecten aan ($p > .05$).

Er werd geen significant verband gevonden wanneer hechtingsangst als moderator werd toegevoegd aan het model met intimiteit als onafhankelijke variabele en seksuele gedachten als afhankelijke variabele ($p > .05$). Wel werd een significant verband gevonden als hechtingsvermijding als moderator werd toegevoegd

aan het model met ervaren intimiteit als onafhankelijke variabele en seksuele gedachten als afhankelijke variabele ($B[SE]= -.14[.05]$; $p = .003$). Intimiteit gaat bij mensen met een vermijdende hechtingsoriëntatie samen met minder seksuele gedachten. De temporele regressieanalyses toonden geen significante interactie-effecten aan ($p > .05$).

Moderatie door relatieontevredenheid

Een cross-sectionele regressieanalyse toonde voor relatieontevredenheid een significant interactie-effect aan op de samenhang tussen intimiteit en seksueel verlangen ($B[SE]= -.07[.03]$; $p = .022$). Bovendien werd een significant verband gevonden als relatieontevredenheid als moderator werd toegevoegd aan het model met ervaren intimiteit als onafhankelijke variabele en seksuele gedachten als afhankelijke variabele ($B[SE]= -.12[.04]$; $p = .001$). Intimiteit gaat bij mensen met een grotere relatieontevredenheid samen met minder seksueel verlangen en minder seksuele gedachten. De temporele regressieanalyses toonden geen significante interactie-effecten aan ($p > .05$). Vervolgens is in een exploratieve analyse de interactie bekeken in enerzijds de groep van vrouwen en anderzijds de groep van mannen. De temporele regressieanalyse toonde een negatief significant verband aan voor mannen ($B[SE]= -.11[.05]$; $p = .042$). Intimiteitsgevoelens voor de partner werden bij mannen met een grotere relatieontevredenheid significant vaker gevolgd door een afname van seksuele gedachten op de volgende beep.

Discussie

Het doel van het huidige onderzoek was om de samenhang van intimiteit met seksueel verlangen en seksuele gedachten in het dagelijks leven van heteroseksuele mannen en vrouwen te bestuderen. Uit de resultaten

van cross-sectionele analyse van de data kwam naar voren dat verhoogde gevoelens van intimiteit voor de partner geassocieerd zijn met een sterker seksueel verlangen op hetzelfde moment. Soortgelijke verbanden zijn ook gevonden in eerdere cross-sectionele onderzoeken van Bodenmann et al. (2010) en Stephenson en Meston (2010). Verder bleken sterkere intimiteitgevoelens voor de partner samen te gaan met meer seksuele gedachten. Ook dit komt overeen met de bevindingen uit eerder cross-sectioneel onderzoek van Gillath et al. (2006). Onze resultaten bevestigen dat er inderdaad een samenhang bestaat tussen gevoelens van intimiteit voor de partner, seksueel verlangen en seksuele gedachten. In tegenstelling tot de verwachting bleek uit de temporele regressieanalyses echter niet dat verhoogde gevoelens van intimiteit voor de partner gevolgd werden door een verandering in het seksueel verlangen. Ook werd een sterker seksueel verlangen niet gevolgd door verhoogde intimiteitsgevoelens voor de partner. Wel bleek uit de temporele regressieanalyse dat verhoogde gevoelens van intimiteit voor de partner werden gevolgd door een toename in seksuele gedachten. Deze samenhang is vervolgens nader bekeken in relatie tot gender. Hieruit bleek een significant effect voor vrouwen, maar niet voor mannen. Bij vrouwen werden verhoogde intimiteitsgevoelens voor de partner gevolgd door een toename van seksuele gedachten. Dit is conform de theorie van Basson die aangeeft dat seksuele motivatie bij vrouwen vooral gedreven wordt door het verlangen naar intimiteit met de partner. Concreet betekent dit dat de behoefte aan intimiteit ervoor zorgt dat vrouwen bereid zijn om zichzelf open te stellen voor seksuele prikkels waardoor hun seksueel systeem in gang komt. Verder onderzoek met strikte experimentele controle kan wellicht een dergelijk causaal verband bevestigen. Bovendien werd een significant moderatie-effect gevonden van gender op de samenhang tussen intimiteit en seksueel verlangen. In de temporele regressieanalyse werd bij mannen gevonden dat verhoogde intimiteitsgevoelens voor de partner gevolgd werden door een verlaagd seksueel verlangen op de volgende beep. Deze bevinding is opvallend aangezien uit diverse onderzoeken blijkt dat intimiteit belangrijk wordt geacht voor de seksuele beleving en het seksueel verlangen van zowel mannen als vrouwen in vaste relaties (Rubin & Campbell, 2012; Stephenson & Meston, 2010). Het is een onverwachte bevinding die nader onderzocht dient te worden.

Uit de cross-sectionele analyse van het moderatie-effect van hechting op de samenhang van intimiteit en seksueel verlangen bleek dat intimiteit bij mensen met zowel een angstige hechtingsoriëntatie als een vermijdende hechtingsoriëntatie samen gaat met lagere niveaus van seksueel verlangen. Deze bevindingen komen overeen met die van Birnbaum et al. (2006) dat sterke hechtingsangst en sterke hechtingsvermijding geassocieerd waren met minder seksueel verlangen. Blijkbaar hangen beide gehechtheidsoriëntaties, angst

en vermijding, samen met een gelijkaardig fenomeen en zijn ze minder verschillend dan de hechtingstheorie doet verwachten (Dewitte, 2009). Een exploratieve analyse van de data waarin de interactie afzonderlijk is bekeken voor vrouwen en mannen kon echter geen significant resultaat aantonen. Uit de cross-sectionele analyses van de moderatie door hechtingsoriëntatie bleek verder dat intimiteit bij mensen met een vermijdende gehechtheidsoriëntatie samen gaat met minder seksuele gedachten. Deze bevinding komen overeen met die van Mikulincer en Shaver (2005), waarin vermijdende gehechtheid geassocieerd bleek met meer aversieve seksuele gevoelens en cognities. Seksuele gedachten kunnen onder bepaalde voorwaarden leiden tot seksueel gedrag (Basson, 2001) en seksueel gedrag is nu juist wat vermijdend gehechte personen proberen te vermijden aangezien zij behoefte hebben aan emotionele afstand en zelfcontrole (Birnbaum et al., 2006).

Ten slotte is gekeken naar de moderatie door relatietevredenheid. Intimiteit gaat bij mensen met een grotere relatietevredenheid samen met minder seksueel verlangen en minder seksuele gedachten. Een verklaring voor deze bevinding zou kunnen zijn dat contextuele factoren, zoals moeilijkheden in de relatie, belemmerend werken op de seksuele respons. Deze belemmerende factoren verstoren de seksuele opwindning en het seksueel verlangen (Leusink & Ramakers, 2014). In een exploratieve analyse zijn de effecten bekeken voor vrouwen en mannen afzonderlijk. De temporele regressieanalyse toonde een significant negatief effect van relatietevredenheid van mannen op de samenhang tussen intimiteit en seksuele gedachten. Intimiteitsgevoelens voor de partner werden bij mannen met een grotere relatietevredenheid significant vaker gevolgd door een afname van seksuele gedachten op een volgend moment. Een dergelijke bevinding werd niet gevonden bij vrouwen. Het kan zijn dat de mannen op basis van andere eerdere negatieve ervaringen al weten dat de gevoelde opwindning zal uitmonden in een teleurstelling, waardoor de gebruikelijke seksuele reactie niet op gang komt (Leusink & Ramakers, 2014). In vervolgonderzoek zou dit met strikte experimentele controle getoetst kunnen worden.

Beperkingen en sterktes van het onderzoek

Bij het interpreteren van de onderzoeksbevindingen moet rekening worden gehouden met een aantal beperkingen. In het onderzoek is gebruik gemaakt van de Experience Sampling Methode. Deze methode werkt op basis van zelfrapportage. Een beperking van zelfrapportage is dat de onderzoeker moet vertrouwen op de eerlijkheid en de motivatie van de respondent (Myin-Germeys, Delespaul, & Van Os, 2003). Het niet correct of onnauwkeurig invullen van de vragenlijsten zou een vertekend beeld kunnen geven. Onderzoek heeft echter aangetoond dat de compliance van respondenten bij ESM-onderzoek goed is (Jacobs et al., 2005). Een

tweede beperking van het onderzoek is de representativiteit van de steekproef. Deze is niet aselekt uit de populatie getrokken. Het betreffen namelijk personen uit het eigen sociale netwerk van de onderzoekers. Bovendien is het denkbaar dat de respondenten die hebben meegewerkt verschillen van niet-respondenten. Dit kan hebben geleid tot een onbedoelde selectie, ook wel vrijwilligersbias genoemd (Wiederman, 1999), waardoor de resultaten minder goed generaliseerbaar zijn naar klinische *samples* of de populatie als geheel. Verder werd in het huidig onderzoek een lage betrouwbaarheid (Cronbach's $\alpha = .45$) van de subschaal hechtingsvermijding van de ECR gevonden. Mogelijk is dit veroorzaakt door de kleine en heterogene onderzoeksgroep. De betreffende items vormen samen geen betrouwbare schaal. Aangezien de ECR goede psychometrische gegevens kent en de Nederlandse versie qua betrouwbaarheid, interne validiteit en externe validiteit vergelijkbaar is met de Amerikaanse versie (Conradi, Gerlsma, Van Duijn & De Jonge, 2006) is de schaal wel meegenomen in de analyses. Ook hierbij geldt dat de resultaten minder goed generaliseerbaar zijn naar klinische *samples* en de algemene populatie.

Ondanks deze beperkingen levert dit onderzoek een unieke bijdrage aan de studie naar de samenhang tussen niveaus van intimiteit en de diverse aspecten van seksualiteit. Ten eerste is het onderzoek één van de weinige studies die een beeld geeft van de fluctuerende gevoelens, activiteiten en gedachten met betrekking tot intimiteit en bepaalde aspecten van seksualiteit in de context van het dagelijkse leven. Ten tweede is er door de toepassing van de Experience Sampling Methode een grote reductie van de geheugenbias ten opzichte van retrospectieve zelfrapportages (Bolger et al., 2003). Wanneer respondenten wordt gevraagd om terug te kijken over enkele dagen of weken, zullen zij veelal de meest opvallende en/of de meest recente intieme seksuele ervaring rapporteren (Kahneman, 2000). In onderhavig onderzoek rapporteren de respondenten meerdere keren per dag.

Conclusie

De resultaten uit het huidige onderzoek bevestigen dat er een samenhang bestaat tussen gevoelens van intimiteit voor de partner enerzijds en seksueel verlangen en seksuele gedachten anderzijds. Verder zijn er aanwijzingen dat intimiteit bij vrouwen kan leiden tot bereidheid en ontvankelijkheid voor seksuele stimuli, zoals seksuele gedachten. Bovendien laten de resultaten bij mannen zien dat psychologische processen en kenmerken van de relatie belemmerend kunnen werken op de seksuele respons. Ook speelt onveilige hechting een rol in de onderzochte samenhangen. De uitkomsten bieden in de klinische praktijk aangrijpingspunten om uit te leggen hoe de seksuele respons tot stand komt en waar het proces verstoord kan raken.

Literatuur

- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Alonso-Arbiol, I., Balluerka, N., Shaver, P.R., & Gillath, O. (2008). Psychometric properties of the Spanish and American versions of the ECR Adult Attachment Questionnaire: A comparative study. *European Journal of Psychological Assessment, 24*, 9-13.
- Arrindell, W. A., Boelens, W., & Lambert, H. (1983). On the psychometric properties of the Maudsley Marital Questionnaire (MMQ): Evaluation of self-ratings in distress and 'normal' volunteer couples based on the Dutch version. *Personality and Individual Differences, 4*, 293-306.
- Bartholomew, K., & Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of A four category model. *Journal of Personality and Social Psychology, 61*, 226-244.
- Basson, R. (2000). The female sexual response: A different model. *Journal of Sex & Marital Therapy, 26*, 51-65.
- Basson, R. (2001). Using a different model for female sexual response to address women's problematic low sexual desire. *Journal of Sex and Marital Therapy, 27*, 395-403.
- Basson, R. (2002). Women's sexual desire-disordered or misunderstood? *Journal of Sex & Marital Therapy, 28*, 17-28.
- Birnbaum, G. E., Reis, H. T., Mikulincer, M., Gillath, O., & Orpaz, A. (2006). When sex is more than just sex: Attachment orientations, sexual experience and relationship quality. *Journal of Personality and Social Psychology, 91*, 929-943.
- Bodenmann, G., Atkins, D.C., Schar, M., & Poffet, V. (2010). The association between daily stress and sexual activity. *Journal of Family Psychology, 24*, 271-279.
- Bodenmann, G., Ledermann, T., & Bradbury, T.N. (2007). Stress, sex, and satisfaction in marriage. *Personal relationships, 14*, 551-569.
- Bodenmann, G., Ledermann, T., Blattner, D., & Galluzzo, C. (2006). Associations among everyday stress, critical life events, and sexual problems. *The Journal of Nervous and Mental Disease, 194*, 494-501.
- Bolger, N., Davis, A., & Rafaeli E. (2003). Diary methods: Capturing life as it is lived. *Annual Review Psychology, 54*, 579-616.
- Bowlby J. (1969). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*. New York: Basic Books.
- Brennan, K. A., & Shaver, P. R. (1995). Dimensions of adult attachment, affect regulation, and romantic relationship functioning. *Personality and Social Psychology Bulletin, 21*, 267-283.
- Brennan, K. A., Clark, C.L., & Shaver, P.R. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview; In: J.A. Simpson, & W.S. Rholes (Eds.). *Attachment theory and close relationship* (pp. 46-76). New York: Guilford Press.
- Bresznsnyak, M., & Whisman, M. A. (2004). Sexual desire and relationship functioning: The effect of marital satisfaction and power. *Journal of Sex & Marital Therapy, 30*, 199-217.
- Brody, S. (2010). The relative health benefits of different sexual activities (review). *Journal of Sexual Medicine, 7*, 1136-1361.
- Byers, E. S. (2005). Relationship satisfaction and sexual satisfaction: A longitudinal study of individuals in long-term relationships. *Journal of Sex Research, 42*, 113-118.
- Conradi, H.J., Gerlsma, C., Van Duijn, M., & De Jonge, P. (2006). Internal and external validity of the Experiences in Close Relationships questionnaire in an American and two Dutch samples. *European Journal of Psychiatry, 20*, 258-269.
- Crowe, M. J. (1978). Conjoint marital therapy: A controlled outcome study. *Psychology and Medicine, 8*, 623-636.
- Dewitte, M. (2012). Different perspectives on the sex-attachment link: Towards an emotion-motivational account. *Journal of Sex Research, 49*, 105-124.
- Delespaul, P. A. E. G. (1995). *Assessing Schizophrenia in Daily Life: The experience sampling method*. Maastricht: Universitaire Pers Maastricht.

- Gable, S.L., & Impett, E.A. (2012). Approach and avoidance motives and close relationships. *Social and Personality Psychology Compass*, 6, 95-108.
- Gillath, O., Mikulincer, M., Fitzsimons, G. M., Shaver, P. R., Schachner, D. A., & Bargh, J. A. (2006). Automatic activation of attachment-related goals. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32, 1375-1388.
- Haning, R.V, O'Keefe, S., Randall, E.J. Kommor, M.J., Baker, E., & Wilson, R. (2007). Intimacy, orgasm likelihood, and conflict predict sexual satisfaction in heterosexual male and female respondents. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 33, 93-113.
- Harvey, J. H., Wenzel, A., & Sprecher, S. (ed.). (2004). *The handbook of sexuality in close relationships*. London, Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Hektner, J.M, Schmidt, J.A, & Csikszentmihalyi, M. (2007). *Experience Sampling Method: measuring the quality of everyday life*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Hinchliff, S., & Gott, M. (2004). Intimacy, commitment, and adaptation: Sexual relationships within long-term marriages. *Journal of Social and Personal Relationships*, 21, 595-608.
- Impett, E.A., Peplau, L.A., & Gable, S.L. (2005). Approach and avoidance sexual motives; Implications for personal and interpersonal well-being. *Relationships*, 12, 465-482.
- Jacobs, N., Nicolson, N.A., Derom, C., Delespaul, P., Os, van J., & Myin-Germeys, I. (2005). Electronic monitoring of salivary cortisol sampling compliance in daily life. *Life Sciences*, 76, 2431-2443.
- Kahneman, D. (2000). Experienced utility and objective happiness: A moment-based approach. In D. Kahneman & A. Tversky (Eds.), *Choices, values, and frames* (pp. 673-692). New York: Cambridge University Press and the Russell Sage Foundation.
- Leusink, P., & Ramakers, M. (2014). *Handboek Seksuele gezondheid. Probleemgeoriënteerd denken en handelen*. Assen: Koninklijke Van Gorcum BV.
- Main, M., & Solomon, J. (1986). *Discovery of a new insecure-disorganized-disoriented attachment pattern*. In T.B. Brazelton & M.W. Yogman (red.), *Affective development in infancy* (pp. 95-124). Norwood NJ: Ablex.
- McCabe, M. (1999). The interrelationship between intimacy, relationship functioning, and sexuality among men and women in committed relationships. *The Canadian Journal of Human Sexuality*, 8.
- McCarthy, B. (2003). Marital sex as it ought to be. *Journal of Family Psychotherapy*, 14, 1-12.
- Mehl, M. R, & Conner, T. S. (2012). *Handbook of research methods for studying daily life*. New York, Londen: The Guilford Press.
- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2005). Attachment theory and emotions in close relationships: Exploring the attachment related dynamics of emotional reactions to relational events. *Personal Relationships*, 12, 149-168.
- Mitchell, A. E., Castellani, A. M., Herrington, R. L., Joseph, J. I., Doss, B. D., & Snyder, D. K. (2008). Predictors of Intimacy in Couples' Discussions of Relationship Injuries: An Observational Study. *Journal of Family Psychology*, 22, 21-29.
- Myin-Germeys, I., Delespaul, P., & Os, van J. (2003). Experience Sampling in Psychosis Research. *Current Opinion in Psychiatry*, 16, s33-s38.
- Myin-Germeys, I., Oorschot, M., Collip, D., Lataster, J., Delespaul, P., & Os, van J. (2009). Experience sampling research in psychopathology: Opening the black box of daily Life. *Psychological Medicine*, 39, 1533-1547
- Oliver, M. B., & Hyde, J. S. (1993). Gender differences in sexuality: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 114, 29-51.
- Palmier-Claus, J. E., Myin-Germeys, I., Barkus, E., Bently, L., Udachina, A., Delespaul, P. A. E. G., Lewis, S. W., & Dunn, G. (2011). Experience sampling research in individuals with mental illness: reflections and guidance. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 123, 12-20.
- Patrick, S., & Beckenbach, J. (2009). Male perception of intimacy: A qualitative study. *The Journal of Men's Studies*, 17, 47-56.
- Peplau, L. A. (2003). Human sexuality: How do men and women differ? *American Psychological Society*, 12, 37-40.
- Petersen, J. L., & Hyde, J. D. (2010). A meta-analytic review of research on gender differences in sexuality, 1993-2007. *Psychological Bulletin*, 136, 21-38.
- Rubin, H., & Campbell, L. (2012). Day-to-day changes in intimacy predict heightened relationship passion, sexual occurrence, and sexual satisfaction: A dyadic diary analysis. *Social Psychological and Personality Science*, 3, 224-231.
- Schachner, D. A., & Shaver, P. R. (2004). Attachment dimensions and sexual motives. *Personal Relationships*, 11, 179-195.
- Schwartz, P., & Young, L. (2009). Sexual satisfaction in committed relationships. *Sexuality Research & Social Policy*, 6, 1-15.
- Snijders, T. A. B., & Bosker, R. J. (1999). *Multilevel analysis: An introduction to basic and advanced multilevel modeling*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Stephenson, K. R., & Meston, C. M. (2010). When Are Sexual Difficulties Distressing for Women? The Selective Protective Value of Intimate Relationships. *Journal of Sexual Medicine*, 7, 3683-3694.
- Wiederman, M. W. (1999). Volunteer bias in sexuality research using college student participants. *The Journal of Sex Research*, 36, 59-66.

Summary

The association of intimacy, sexuality and attachment orientation in the daily life of heterosexual men and women

The aim of this research was to investigate the association of intimacy with sexual desire and sexual thought content in the daily life of heterosexual men and women, including the moderation of the association of intimacy and sexual functioning by factors such as gender, attachment orientation and relational dissatisfaction. The Experience Sampling Method (ESM) was used for data collection. Due to the hierarchical nature of the data, with beep observations nested within days and within persons, multilevel linear regression analyses were used to investigate both cross-sectional (data recorded at the same beep) and temporal associations using time-lag analyses of data on consecutive beeps.

Higher feelings of intimacy with the partner were cross-sectionally associated with higher sexual desire and more sexual thoughts. Based on the observed temporal association in women, a relationship may be assumed between feelings of intimacy with the partner followed by the emergence of sexual thoughts. In men, however, higher intimacy was followed by lower sexual desire. In individuals with avoidant attachment orientation higher intimacy was also associated with lower sexual desire. In individuals with high relational dissatisfaction, intimacy with the partner was followed by a decrease in sexual thoughts at the next beep.

The results from the present study demonstrate an association between feelings of intimacy for the partner, sexual desire and sexual thoughts. There are also indications that intimacy in women can lead to increased sexual thoughts. In addition, the results show that in men perceived intimacy and characteristics of the relationship can decrease sexual desire and sexual thoughts. Insecure attachment also plays a role in the examined associations. The present findings might add to the rationale for relationship-focused interventions in clinical practice. They make clear how sexual desire and thoughts are connected to intimacy and where the process can be disrupted.

Keywords: intimacy, sexuality, Experience Sampling Method (ESM), attachment orientation, relationship satisfaction

Trefwoorden: intimiteit, seksualiteit, Experience Sampling Methode (ESM), gender, hechtingsoriëntatie, relatietevredenheid